

УДК 378.036:78(477)

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА НА ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Ордіна Л.Л.

Білоцерківський національний аграрний університет

У статті проаналізовані цінності українського мистецтва, що ґрунтуються на художній майстерності митців і сприяють вихованню шанобливого ставлення студентів до національного мистецтва. Визначено сутність художньо-психологічного підходу до формування естетичних поглядів студентської молоді як основи педагогічного стимулювання, особистісної установки та художнього сприймання творів українського мистецтва.

Ключові слова: українське мистецтво, художньо-психологічний підхід, естетичне сприймання.

Постановка проблеми. Завдання духовно-ного відродження нації, досягнення естетичної спрямованості навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти, удосконалення знань студентами національних творів мистецтва є пріоритетними напрямками гуманізації освіти. Умови життєдіяльності певного народу мають вплив на вироблення національних особливостей культури цього народу, і разом з тим сприяють виробленню у нього певних смаків, уявлень і критеріїв оцінки творів мистецтва. Піклування про естетичний розвиток студентів не може оминати ті сторінки творчості українських композиторів, в яких з великою емоційною силою передано велич почуттів, експресивну відкритість, патріотичний пафос боротьби. З естетичними ідеалами романтизованої боротьби українського народу пов'язано безліч творів національного мистецтва, які можуть стати неоціненним матеріалом для формування естетичних поглядів студентської молоді. Творчість українських авторів, введена до навчальних програм, містить широкі можливості формування у студентів емоційної відкритості, мелодійно-образної орієнтації, естетичного сприймання, усвідомлення єдності поетично-музичних образів як естетичної цінності, розширення уявлень про красу українського мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вченими зроблено глибокий аналіз структури педагогічної діяльності, її естетичних засад, процесу формування особистості і професійних якостей вчителя (Алексюк А.М., Вербицький А.А., Вовк Л.П., Гончаренко С.У. та ін.). В українській естетиці плідно опановують підходи до осмислення мистецтва як художнього виміру людського буття, зокрема, в національних його вимірах Іванов В.П., Мазепа В.І., Яранцева Н.О. та ін. Проаналізовано виховні можливості українського фольклору у працях О. Отич, М. Клепар, В. Москалець та ін. Теоретико-методологічні засади процесу стимулювання в теорії сучасної педагогіки стимулювання було досліджено в роботах Г. Щукіна, З. Равкіна, Г. Коберник та ін. Разом з тим, питання виховного потенціалу українського мистецтва на формування естетичних поглядів студентства визначено недостатньо.

Мета статті – теоретично обґрунтувати систему цінностей українського мистецтва і визначити сутність художньо-психологічного підходу до формування естетичних поглядів студентської молоді.

Система цінностей українського мистецтва зумовлюється художнім представленням багатства

образного змісту, стилістичними закономірностями форми, що органічно зливається з ним. Єдність змісту і форми художньо-образного відтворення дійсності – закономірність, притаманна справжньому, високому мистецтву. Через те, виявлення художніх переваг образної суті українського мистецтва має йти пліч-о-пліч з розкриттям найістотніших, найхарактерніших особливостей національної мови. Національний характер образного строю не може бути повноцінно розглянутий без осмислення національних характеристик художніх закономірностей форми.

Непересічні цінності українського мистецтва ґрунтуються на єдності змістовних компонентів народної творчості. На фольклорні витoki естетичних властивостей творчості українських авторів вказують майже всі дослідники. Розгляд естетичних переваг змісту у єдності з аналізом національних особливостей формотворення приводить до висновку про надзвичайну роль фольклорних джерел в українському мистецтві. Народна стихія пронизує кращі твори професійних майстрів. До цінностей українського мистецтва можна віднести естетичне переживання української музики, що вивела українську пісню на світовий простір; усвідомлення образно-художньої майстерності українських митців, що сприяє вихованню шанобливого ставлення студентів до національного мистецтва; застосування гармонії як чинника динамізації естетичних поглядів і переваг, що мають вирости з емоційної, внутрішньої прихильності до національного. Без усвідомлення національного не можна досягнути загальнолюдського в сфері естетики. М. Бердяєв, досліджуючи співвідношення національного та інтернаціонального, підкреслював, що «вселюдськість не має нічого спільного з інтернаціональним, а є мірою всього національного [1, с. 157]».

Розширене коло жанрових інтересів українських митців включає форми європейських класичних традицій, побутові зразки, сплав здобутків європейської школи із національною своєрідністю художніх національних образів. Естетико-мистецькі стежки різних народів світу в системі поступального розвитку цивілізації мають зійтись в одну широку дорогу, по якій кожний пішоход прямуватиме до загальнолюдського прогресу культури. «Чи ж варто в такому разі фіксувати увагу на специфічних ознаках національного мислення окремих митців?» – запитує Дж. Райнер, відомий публіцист, виступаючи на міжнародній конференції з освіти, організованій в рамках ЮНЕСКО у 1992 році в Женеві [2, с. 93].

Загальною концептуальною основою дослідження визначено художньо-психологічний підхід, який в контексті обраної проблематики розглядається як спрямованість пошуку шляхів формування естетичних поглядів студентської молоді. Розгляд під цим кутом зору художньої творчості надає перспективні можливості окреслення **художньо-психологічного підходу** до аналізу мистецьких явищ в розвиткові української культури. Суть цього підходу полягає в тому, що ґрунтуючись на досягненнях мистецтвознавства, визначаємо художнє **сприймання** однією з найважливіших ланок формування естетичних поглядів студентів. Дослідження педагогічних характеристик художнього сприймання як системи навчально-пізнавальних дій – важливий напрямок пошуку шляхів формування естетичних поглядів студентів.

Дослідження змістовних характеристик художнього сприймання в системі розвитку естетичної культури студентів необхідно має враховувати закономірності особистісної **установки**, під якою в психології розуміють неусвідомлену вибірку готовності людини до здійснення певної діяльності. Особливого значення стосовно нашого дослідження набуває поняття фіксованої установки. Згідно теорії Д. Узнадзе сформована установка не зникає, вона лишається у суб'єкта, виявляючись при наявності відповідних умов [3]. Фіксована установка може стати джерелом помилкового сприймання, наприклад, індивідуального, або естетично-негативного ставлення до національних надбань музичної культури. Подолання відчуженості від українського мистецтва, орієнтація на адекватне сприйняття його естетичних цінностей має відбуватись на базі певного спрямування особистісних установок студентів.

Серед розмаїття сучасних підходів на особливу увагу в контексті нашого дослідження заслуговують питання педагогічного **стимулювання**. Наукою доведено, що не можна змусити ні себе, ні іншого певним чином ставитись до естетичних явищ, отже, слід визнати, що не можна змусити студентів схильно ставитись до української мистецтва, полюбити його. Розкриття механізму педагогічного стимулювання, особливостей цілеспрямованого використання його впливу дає можливість з наукових позицій підійти до процесу цілеспрямованої організації діяльності студентів до розширення і збагачення фактичних знань українського мистецтва. Основним змістом процесу стимулювання було визнано переведення зовнішньої соціально значущої спонуки в суб'єктивні, особистісні. Для того, щоб людина реалізувала ті чи інші актуальні потреби, необхідна мотивація певного виду діяльності по задоволенню цих потреб. Мотивація виступає механізмом співвіднесення особистістю зовнішніх і внутрішніх факторів поведінки. Процес мотивації можна інтенсифікувати, якщо між потребою і мотивом використати стимули, під впливом яких прискорюється усвідомлення особистістю суб'єктивної значущості зовнішньої спонуки. Ці теоретичні міркування стали для нас вихідним орієнтиром при віднайденні та експериментальній перевірці засобів опосередкованого педагогічного впливу на вироблення орієнтирів художнього сприймання студентів, на спрямування адекватного естетичного ставлення їх до цінностей українського мистецтва.

Важливим надбанням національного мистецтва є також образи, сповнені героїчно-піднесеного драматичного настрою. Пов'язане із глибинами історії нашого народу, героїчно-образне спрямування змісту багатьох творів українського мистецтва своїм корінням сягає до думи – жанру, якому судилося стати еталоном художнього втілення прогресивних рис українського характеру. «Будучи дітищем українського козацтва, – пише І. Ляшенко, – дума та історична пісня стали своєрідним ідейно-естетичним прапором звитяжної боротьби проти вслякого поневолення» [4, с. 144]. Відголоски образів від епічно-драматичних, трагічних до овіяних пристрасним романтизмом знаходимо у творчості багатьох композиторів, що склали естетичне ядро національної музики. Душевна повнота і експресія музики не виключає звертання українських авторів до філігранно відточених образів-настроїв, що переливаються різними відтінками найтонших нюансів, становлячи у сукупності багатобарвну психологічну палітру звукотворчого віддзеркалення життя.

Окреслення певних **образно-стильових засад** українського мистецтва дає можливість визначити педагогічні підходи до вирішення основної проблеми – формування естетичної культури студентів. І насправді, розгляд естетичної культури особистості з боку сутнісних ознак, тобто, як здатності до осягнення змістовного наповнення естетичного переживання і оцінки, як здатності відчувати, сприймати, емоційно переживати, насолоджуватись, вживати і оцінювати прекрасне і потворне, високе і низьке, трагічне й комічне в природі, суспільстві і самій людині, зіставлення характеристики естетичної культури в наведеному ракурсі із виокремленням пріоритетних напрямків в розмаїтій палітрі художньо-образних надбань української музики дає можливість твердити, що музичне мистецтво українського народу, застосоване в педагогічній практиці, може особливим чином вплинути на спрямування естетичного ставлення студентів до життя і мистецтва.

Педагогічний ракурс розгляду дозволяє розставити художньо-виховні акценти на художніх перевагах української музики, зокрема, на тих особливостях творчості українських митців, що становлять безсумнівний інтерес для формування естетичних поглядів студентів. Йдеться зокрема про жанрове багатство українських творів. Взятши за основу жанровий принцип розгляду, ми підкреслюємо також значущість не тільки емоційно-почуттєвого розвитку естетичної культури студентів, а й естетичної освіченості та їх художньої ерудиції. Розглядаючи менталітет як психофізіологічні та соціальні особливості українського народу, які мають специфічний зміст і форму, що проявляються у культурі, Л. Шеремет серед чинників естетичного світобачення українців висуває екофілії, схильність до підкресленого емоційно-естетичного сприйняття природи, своєрідного злиття з нею у естетичних вимірах життя [5].

Естетичні властивості музичного інтонування в українській музиці пов'язані з орієнтацією композитора на **мелодизм** народної пісні. Характеризуючи національно-інтонаційне забарвлення української музики, музикознавці в першу чергу

звертають увагу на «сильний мелодизм», широке мелодичне дихання, пісенно-кантилену законмірність. Б. Грінченко, звертаючись до вихідних критеріїв оцінки творчості М. Лисенка, писав про першорядну роль мелосу у створенні українського стилю в професійній музиці, підкреслюючи цей елемент завжди на першому плані [6].

Мелодизм як характерна ознака національного стилю мусить опосередковувати педагогічні підходи до активізації естетично-оцінювальної діяльності студентів, до розвитку їх естетичного мислення. Так, О.Г. Костюк, досліджуючи мелодичну орієнтацію як об'єктивний компонент музичного сприймання, підкреслює, що сприйняття мелодії визначає активність музичного слуху, музичного мислення і почуття, спрямованість слухачької уваги. «Якщо правомірно називати сприйняття творів даного виду мистецтва, – зазначає О. Костюк, – сприйняття музичним, то в цьому ж контексті не менше правомірно вважати його також сприйняттям мелодичним... [7, с. 115]. Отже, дбаючи про мелодичну орієнтацію сприймання, викладач має змогу досягти спрямування естетичних уподобань студентів в русло національних витоків української культури.

Художня майстерність українських митців відзначається багатством використання різноманітних **виражальних засобів**. Естетичний напрям розгляду специфіки національної мови неодмінно передбачає цілісне охоплення засобів **виразності: емоційно-сміслова виразність** передбачає заглиблення в особистий світ людини, зацікавлення символікою пейзажних замальовок, глибинно-образну єдність мистецького твору; **виразність інтонаційно-образного змісту** виявляється характерною жанровою ознакою широти почуття, душевної повноти висловлювання; **елементи національного стилю** визначають твори національного мистецтва у сукупності.

Для педагогічного вирішення проблеми формування естетичних поглядів студентів неабияке значення має **аналіз жанрових інтересів** українських митців. Наведення узагальнюючого **індивідуально-творчого портрета** українських митців навіть без детального розгляду творчості дає змогу переконатись в багатих можливостях естетичного впливу на професійне становлення студентів. Так, хорова спадщина М. Леонтовича до естетичної свідомості студентів може увійти насамперед як зразок геніальної хорової творчості. Невимовна краса його хорових творів, що з найпростіших народних поспівок виростають до рівня цілих музичних поем, вивела українську пісню на світовий простір. Естетичне переживання хорової музики М. Леонтовича має сприяти усвідомленню образно-художньої майстерності композитора, вихованню шанобливого ставлення студента до національного мистецтва.

Педагогічної уваги в вищій школі, безперечно, заслуговують художні твори М. Пимоненка, головна стильова риса яких – оперування тонкою палітрою колористики. Не безпосередній, а опосередкований підхід до народного фольклору спричинив в творчості цього художника появу історико-романтичної та героїчної тематики, художньо вирішеної такими засобами виразності, як застосування гармонії як чинника динамізації матеріалу. Майстерним втіленням специфіки українського народного

стилю в живописі позначено надзвичайно розмаїту за образним настроєм художню спадщину С. Васильківського. Для розширення і збагачення емоційно-естетичної палітри світовідчуття студентів мають образи радісного сприйняття селянського життя в творах «Чумацький шлях», «Український пейзаж», «Весна в Україні» та ін.

З творчою постаттю українського художника О. Мурашка можна пов'язати такі аспекти формування естетичних поглядів студентів, як уявлення про найвищого ґатунку професіоналізм художнього мистецтва, що виявляється як у звертанні до образного вирішення філософських проблем життя, до втілення найтонших порухів людської душі, так і у врівноважено-мудрому використанні виражальних засобів. Крайні твори О. Мурашка належать до золотого фонду світової скарбниці образотворчого мистецтва. Тяжіння до відтворення складних художніх концепцій, внутрішньо суперечливих ситуацій образного світосприймання у поєднанні з синтезуванням кращих засад народно-національного і академічного стильового формоутворення робить художню творчість О. Мурашка фундаментальним підґрунтям розвитку естетичних ідеалів студентів.

Серед своєрідних перлин літературного жанру не можна оминати твори Т. Шевченка. Романтична експресивність, щира емоційність, вишуканість його поезії внесли неоціненний вклад в естетичний розвиток студентів. Для Т. Шевченка особливо характерним є тонке відчуття поезії і органічне поєднання її образів з образотворчими. Своєрідною кульмінацією естетико-педагогічного впливу може стати цілеспрямоване вивчення літературної спадщини І. Франка, що становить одну з яскравих сторінок світової культури. Поряд із оспівуванням величних образів, що сягають філософського узагальнення життя, твори І. Франка позначені такою виразністю, що дозволяє віднести їх до безумовних художніх досягнень світової культури.

Висновки і пропозиції. Розгляд українського мистецтва як естетико-узагальнюючого явища загалом і художньо-педагогічний аналіз окремих, найхарактерніших з боку національного стилю творів, дозволив дійти висновку про непересічні художні цінності національного мистецтва, як невід'ємної частини світової художньої культури. Сутність художньо-психологічного підходу до пізнання українського мистецтва виявляється у образно-узагальненому відбитті найрізноманітніших людських переживань, психологічно – релігійному окресленні широкої палітри емоційних станів від бурхливо-бентежних до філософсько-заглиблених образів, від героїчно-піднесених до меланхолійно-елегічних. Експресивну відкритість образного змісту творів українських митців втілено в розмаїтому колі жанрових підходів. Серед естетичних переваг національно-стилеутворюючих факторів передусім слід назвати такі, як врівноваженість застосування естетико-виражальних засобів і їх відповідність образному змісту твору. Провідними аспектами формування духовності особистості засобами українського мистецтва є забезпечення у виховному процесі взаємозв'язку духовного та національного, навчального і релаксаційного впливу мистецтва на студентську молодь.

Список літератури:

1. Бердяев Н.А. Национальность и людство / Н.А. Бердяев // Сучасність. – 1993. – № 1. – С. 154-157.
2. Тараненко І.Г. Міжнародні відносини у педагогіці США // І.Г. Тараненко. Рідна школа – № 5-6. – 1992. – С. 93.
3. Узнадзе Д.Н. Экспериментальные основы психологии установки // Д.Н. Узнадзе. – Тбилиси, 1961. – С. 275.
4. Ляшенко І.Ф. Національні традиції в музиці як історичний процес // І.Ф. Ляшенко. – К.: Муз. Україна, 1973. – 326 с.
5. Шеремет Л.П. Особистість і культура в аспекті нового мислення // Л.П. Шеремет. – Біла Церква, 1998. – 230 с.
6. Веркалець М.М. Педагогічні ідеї Б.Д. Грінченка. – К.: Знання, 1990. – 48 с.
7. Костюк О.Г. О мелодической ориентации музыкального восприятия // О.Г. Костюк. Восприятие музыки. – М.: Музыка, 1980. – С. 112-126.

Ордина Л.Л.

Белогорковский национальный аграрный университет

**ВЛИЯНИЕ УКРАИНСКОГО ИСКУССТВА НА ФОРМИРОВАНИЕ
ЭСТЕТИЧЕСКОЙ ТОЧКИ ЗРЕНИЯ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ****Аннотация**

В статье проанализированы ценности украинского искусства, основанные на художественном мастерстве художников, которые способствуют воспитанию уважительного отношения студентов к национальному искусству. Определена сущность художественно-психологического подхода к формированию эстетических взглядов студенческой молодежи как основы педагогического стимулирования, личностной установки и художественного восприятия произведений украинского искусства.

Ключевые слова: украинское искусство, художественно-психологический подход, эстетическое восприятие.

Ordina L.L.

Belotserkovskii National Agrarian University

**THE INFLUENCE OF UKRAINIAN ART ON FORMING
THE AESTHETIC POINT OF VIEW OF STUDENT YOUTH****Summary**

The article analyzes the values of Ukrainian art based on artistic craftsmanship of artists and contributes to the development of a respectful attitude of students towards national art. The essence of the artistic and psychological approach to the formation of aesthetic views of student youth as the basis of pedagogical stimulation, personal setting and artistic perception of works of Ukrainian art is determined.

Keywords: Ukrainian art, artistic-psychological approach, aesthetic perception.